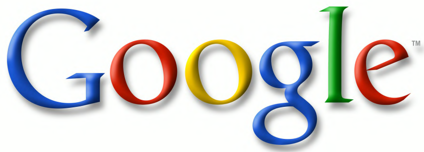
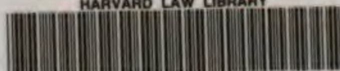

BONTS GYULA

A Katonai Büntető Törvenykönyv

1891

VE RI
TAS

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

LXX. VII. KÖTET. 9. FÜZET.

A KATONAI BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV

ÉS ELJÁRÁS REVISIÓJÁNAK KÉRDÉSÉHEZ.

IRTA

DR BONTS GYULA.

FELOLVASTATOTT A MAGYAR JOGÁSZEGYLET 1891. ÉVI ÁPRILIS HÓ 11-IKI TELJES-ÜLÉSÉBEN.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1891.

Ára 20 kr.

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

LXX. VII. KÖTET. 9. FÜZET.

A KATONAI BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV

ÉS ELJÁRÁS REVISIÓJÁNAK KÉRDÉSÉHEZ.

IRTA

Dr BONTS GYULA.

FELOLVASTATOTT A MAGYAR JOGÁSZEGYLET 1891. ÉVI ÁPRILIS HÓ 11-IKI TELJES-ÜLÉSÉBEN.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1891.

Ára 20 kr.

Az igazgató választmány tagjai:

Elnök: *Csemegi Károly* curiai tanácselnök;
alelnökök: *Manoilovich Emil* curiai tanácselnök;
Dr. Környey Ede ügyvéd;
titkárok: *Dr. Fayer László* egyetemi rk. tanár;
Vargha Ferencz, kir. alügyész;
ügyész: *Dr. Siegmund Vilmos* a budapesti ügyvédi kamar titkára;
pénztárnok: *Dr. Szivák Imre* ügyvéd, orsz. képviselő;
könyvtárnok: *Dr. Tarnai János* kir. táblai biró;

választmányi tagok: *Dr. Beck Hugó* ügyvéd, *Dr. Chorin Ferenc* ügyvéd, orsz. képviselő, *Czorda Bódog* igazságügyminiszteri államtitkár *Dr. Dárday Sándor* orsz. képviselő, *Daruváry Alajos* curiai másodelnök *Dr. Györy Elek* orsz. képviselő, *Dr. Herczegh Mihály* egyetemi tanár *Hodossy Imre* a budapesti ügyvédi kamara elnöke, orsz. képviselő *Dr. Hoffmann Pál*, egyetemi tanár, *Dr. Illés Károly* ügyvéd, nyug kir. ügyész, *Dr. Plósz Sándor* egyetemi tanár, *Sárkány József* kir táblai alelnök, *Dr. Schwarz Gusztáv* ügyvéd, egyetemi magántanár *Székács Ferencz* törvényszéki alelnök, *Székely Ferencz* kir. curiai biró *Szentgyörgyi Imre* curiai tanácselnök, *Dr. Teleszky István* igazságügyminiszteri államtitkár, *Tóth Elek* nyug. kir. táblai tanácselnök, *Tót Lőrincz* curiai tanácselnök, *Dr. Vécsey Tamás* egyetemi tanár.

* * *

A börtönügyi bizottság elnöke: *Manoilovich Emil* curiai tanác elnök, alelnöke *Tóth Lőrincz* curiai tanácselnök, jegyzője *Dr. Lec József* igazságügyminiszteri segédfogalmazó.

Kivonat a »Magyar Jogászegylet« alapszabályaiból.

3. §. Az egyletnek alapitó, rendes, levelező és tiszteletbeli tagjai vannak.

4. §. A rendes és levelező tagok belépése egy évi időszakra történik; a tag névsorába való beiratkozás hallgatag megujitottnak tekintetik mindaddig, mig az ille tag nem tudatja kilépését az igazgató választmánynyal.

Budapesti lakos csak rendes tag lehet.

7. §. A rendes tagok tagsági dija 5 frt; a levelező tagoké 3 frt.

A mely tag egyszer-mindenkorra 200 frt alapitványi tőkét ajándékoz az egylet alapitó taggá lesz.

A titkári hivatal: Zöldfa-utcza 31. sz. II. em. 9.

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

LXX. VII. KÖTET. 9. FÜZET.

A KATONAI BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV

ÉS ELJÁRÁS REVISIÓJÁNAK KÉRDÉSÉHEZ.

IRTA

Dr BONTS GYULA.

FELOLVASTATOTT A MAGYAR JOGÁSZEGYLET 1891. ÉVI ÁPRILIS HÓ 11-IKI TELJES-ÜLÉSÉBEN.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1891.

For Tt
B 7219K

Szilágyi Dezső igazságügyi miniszter úrnak az országgyűlésben 1890. évi deczember hó 2-dikán tartott beszédéből vett azon körülmény ismétlésével kezdem, hogy t. i. a katonai büntető törvényjavaslatnak «egy vagy más módon tartalmaznia kell azon alapelveket és biztosításokat, a melyeket *ma már* egy büntető eljárásnál szükségesnek tartunk».

Különösen is hangsulyozom az igazságügyi miniszter úrnak ezen két szavát: «*ma már*», mivel ezen két szó nyilvánvaló tanusága annak, hogy egy újabb s rendszeres, a jelenkor követelményeinek megfelelő katonai büntető törvény meghozatala továbbra elodázhatlanná vált, hogy továbbá e részben az ország közvéleményével ugyanazonos álláspontot foglalja el az igazságügyi miniszter úr is, minélfogva jogosult a remény, hogy a jelenleg folyamatban levő másodbirósági rendezés és ezzel kapcsolatos igazságügyi törvényjavaslatok életbeléptetése után a katonai büntető törvény megalkotása bizonyára nem sokáig fog magára váratni.

S mert e szerint valószinű, hogy a katonai büntető törvényjavaslat már a közel jövőben fog a törvényhozó testület elé terjesztetni, üdvös munkát vélek végezni, ha tehetségemhez mérten, az érdeklődést ellankadni nem engedve, az eszmét magam is felszinen tartani igyekszem jelen kisebb keretű értekezésemmel.

* * *

A mi a katonai büntető igazságszolgáltatás irodalmát illeti, nálunk ez igen szerény keretben mozog, ezt tárgyazó különösen hazai szakmunkáink mint ilyenek alig az utóbbi évtizedben láttak napvilágot.

Ennek okát abban vélem feltalálni, hogy a katonai büntető igazságszolgáltatás jobbadán csak az állandó hadsereg felállításával kezdett fejlődni, vagyis akkor, a midőn a katonai szolgálatra kötelezett lakosság bizonyos időtartamra rendes foglalkozásától elvonatván, a külön testületté alakult katonaság kötelékébe osztatott be.

A katonai büntető igazságszolgáltatás terén hazánkban elsőül megjelent szakmunkául valamely Rácz nevű szerzőnek 1848-ban megjelent könyvét hallottam emlittetni, a melyet azonban megszereznem egyáltalán nem sikerült.

Majd dr. Pauler Tivadar, hazánk e kitünő jogtudósa foglalkozott encyclopædiájában röviden, alig megérintőleg a katonai igazságszolgáltatással.

Manapság Pap Kálmán honvéd őrnagy-hadbiró szerzett e téren hervadhatlan érdemeket.

Mellette meg kell említenem még Fabinyi Gusztáv győri kir. törvényszéki birót is, kinek a «Jogtudományi Közlöny»-ben legutóbb megjelent czikkei szintén nagyban hozzá járultak a katonai igazságszolgáltatás reformálása tekintetében felmerült eszmék és nézetek megvilágításához.

Magában Ausztriában is a tudomány ez ága eléggé gyengén s inkább egyoldalulag cultiváltatott; az e tárgygyal való szakszerű foglalkozásnak azonban mégis több nyomára akadhatni, mint nálunk, a minek nyitját azon körülménynek vélem betudhatni, hogy magyar nyelven vezényelt hadaink a nemesi fölkelő seregnek és banderiumoknak a honvédelem szinteréről való letünte óta egész a szabadságharczig s azon innen egész 1869-ig nem lévén s a német vezényleti nyelv révén az osztrák katonai büntető igazságszolgáltatás általánosittatván, nem volt és nem lehetett ok, a melynél fogva az idegen törvény hazai jogi irodalmunk tárgyává tétessék s annak keretében az ósdi conservatismus mellett még cultiváltassék is.

Az osztrák katonai büntető jog irodalmának gyöngyét Damianitsch Márton tábornok-hadbirónak «Studien über das Militär-Strafrecht» in seinem materiellen und formellen Theile mit Hinblick auf die neueren Militär-Strafgesetze und vorzugsweiser Berücksichtigung des östr. Militär Strafgesetzbuches vom Jahre 1855. 1862-ben megjelent munkája képezi s reá, mint

szaktekintélyre, a külföldi katonai írók is folyton hivatkoznak Pirchán Ágost őrnagy-hadbiró csak compilator, dr. Dangelmayer őrnagy-hadbiró ez idő szerint a hadügyminiszteriumban conservatismusával annyira megy, hogy a jelenleg érvényben levő katonai büntető törvényt dicsőíti, oly perfect műnek tekintvén azt, a mely revideálás és javításra nem szorul. Dr. Weisl bécsi ügyvéd brochurjében a franczia jog recipiálását ajánlja. Végül Kreuzig és Kronawetter, az osztrák parlament tagjai, foglalkoztak még az osztrák országgyűlésben katonai büntető jogunk reformjával, a mire nézve hogy közös hadseregbeli hadbiráink hallgatag magatartást tanusitanak, talán inkább az állásukkal járó subordinatiónak, sem mint szabadelvűségüknek tulajdonítható.

Ezen tudományág megművelésének egyáltalán gazdagabb tárházát nyujtja a külföld e tekintetben. Különösen a francziák azok, kik e téren elsőkül üdvözölhetők.

A francziáknál már 1559-ben világos nyomaira akadunk a katonai büntető jog fejlesztésének, a midőn ugyanis «Institution de la discipline militaire au royaume de France» czímű szakmunka jelent meg.

Ezt követték 1760-ban Br. de Sparre «Code militaire», 1822-ben Lamartine «De la justice militaire», 1825-ben V. Fouchernek «De l'administration de la justice militaire en France et en Angleterre», 1827-ben Michelnek «Observation sur le code penale militaire du 12 Mai 1793», 1829-ben Vaudrecourt «De la legislation militaire dans un état constitutionnel», majd Joubertnek «Précis sur la legislation militaire», Legrand: «Etudes sur la legislation militaire et la jurisprudence des conseil de guerre et de revision»; Peloux Manuel: a l'usage des presidents des conseils de guerre; Dumat-Lassal et Garelle: droit et legislation des armées de terre et de mer 8 kötetben, és «Le faure code de la justice militaire.»

A németek szintén nagyobb mérvben művelték e tudományágat, melynek ily úttörő művciül dr. Friccius tábornok-hadbiró «Geschichte des deutschen Kriegsrechts», dr. Fleck «Commentar über das Strafgesetzbuch für das preussische Heer», Fleck: «Über die Ehrengerichte», dr. Stein Lőrincz «Lehre über das Heereswesen», Fr. Bothe «Der preussiche Militair-Straf-

process und die Reform des Militair-Strafverfahrens», Sundelin «Die Grundgesetze des Strafverfahrens gegen Militairpersonen in Preussen», Dr. Hilse «Die leitenden Grundsätze des heutigen deutschen Militär-Strafverfahrens», Hoff «Darstellung unseres Militär-Gerichtswesens», Reinsdorff «Zur Frage des Milit.-Strafprocess und seiner Reform», dr. P. Daude «Die bürgerlichen Rechtsverhältnisse der Militärpersonen», Rüdorf-Solms «Milit.-Strafgesetzbuch für das deutsche Reich», Keller «Die Aufgaben einer Milit.-Strafprocessordnung für das deutsche Reich» és «Militär-Strafgesetzbuch für das deutsche Reich» stb. tekintendők.

Kiváló irodalmi fontossággal bir még a fentieken kívül Gran norvég hadbirónak 1884 dik évben megjelent szakmunkája, mely az összes európai és az amerikai Egyesült-Államok katonai büntető törvényeivel foglalkozik, visszamenve minden egyes állam katonai büntető jogának eredete és keletkezésére.

Gran ugyanis megbizást nyert 1878-ban a norvég kormánytól, hogy a katonai büntető törvény és eljárás reformját tárgyazó javaslatot dolgozzon ki.

Ezen feladat megoldása előtt azonban maga a kormány belátva annak szükségét, hogy egy ily kiváló fontosságú szakmunka csak gyakorlati és kimerítőbb tanulmányozás után állítható össze, Gran hadbirót nagyobb tanulmányútra küldte ki, melyen aztán ő az egyes államok katonai igazságszolgáltatásával teljesen, és számtalan esetben a hadi törvényszékek tárgyalásain való jelenlét útján a gyakorlati alkalmazásban is megösmerkedvén, visszatérte után az általa gyüjtött anyagot egy az általa meglátogatott államok katonai igazságszolgáltatásának történetét ösmertető kitünő műben rakta le közhasználatul az összes művelt nemzeteknek.

A katonai büntető jog forrásainak és irodalmának előrebocsátott ezen megösmertetése után áttérhetünk már most az ez idő szerint Európában érvényben levő katonai igazságszolgáltatás egyik legtökéletesebbikére, a franciára.

Ennek eredetét kutatva, azt egész határozottsággal Nagy Károly uralkodásáig (767—814.) vihetjük vissza.

E korszakban maga a király volt hadseregének birája.

Ezen birói tisztet később nemcsak a büntető, de a polgári jog terén is elnyerték s illetve megszerezték mindazon hűbéresek, egyházi és világi főnemesek is, a kik önmaguk által felállított csapataikkal, banderiumaikkal szárazon és vizen, vagyis hajóikon a király fővezérlete alá seregletttek össze a haza védelmére.

Ezen joggyakorlat Szép Fülöp uralkodásáig állott fenn, a midőn ugyanis a főnemesek állandó törvényhozó testületté alakulván át, igazságszolgáltatási joguk megszakadt, s a katonai igazságszolgáltatás az úgynevezett «maitres des requêtes»-ekre szállt át, a kik az egyes tartományokban igazságügyi s rendőri biztosokként működtek, a hadseregnél pedig igazságszolgáltató kivételes biztosokként szerepeltek.

Később, vagyis egy 1346-ban kibocsátott rendelettel a katonaság feletti itélkezés az úgynevezett «Connetable» és a «marechal de France» czímű előkelő állásokat betöltő tisztviselőkre ruháztatott át, a kik mellett az igazságszolgáltatás egyöntetűsége könnyebben elérhető lévén, ez úton biztos alapja lett megvetve az első franczia katonai büntető törvénynek, a mely ugyanezen tisztviselők közreműködésével megalkotva is lett ugyan, de később több rendű módosításon ment keresztül.

Egy 1439-ben hozott törvény nyomán Francziaországban az állandó zsoldos hadsereg lett behozva, a mely I. Ferencz uralkodása alatt s annak gondoskodása következtében kiválóan izmosodott.

Az 1536-diki rendeletek szerint a katonák fölötti itélkezés külön tisztviselőkre bizatott, a kik külön katonai biróságot alkottak ugyan, de szorosan véve még sem volt tisztán katonai jellegű. Mindennek daczára ezen tökéletlen intézmény egész 1790-ig állott fenn, a midőn aztán az első hadi törvényszékek (cours martiales) lettek szervezve, mi által a katonai büntető biráskodás valódi katonai jelleggel ruháztatott fel, megállapíttatván ekként a különbség a katona és polgár s ezek külön-külön illetékes hatóságai és törvényei között.

A szárazföldi hadsereget illetőleg a katonai biróságok mai szervezete 1857. évből kelt.

Ugyancsak ujjáalkotólag hatott a katonai büntető törvénykönyvre a hadseregnek 1871. évi újjászervezése is, a mi különö-

sen az 1872 május 16-iki, az 1873 jul. 27-iki és 1875 november 18-iki módosításokban nyilvánult.

A franczia katonai igazságszolgáltatás tehát a kor követelményeihez képest fokról-fokra tökéletesbült, ellentétben az osztrák és porosz katonai igazságszolgáltatással, a mely még ez idő szerint is mereven ragaszkodik a századok előtt talán üdvösnek látszott, de azóta magukat csaknem egészben lejárt ősi tarthatlan szabályok és rendeletekhez.

Francziaországban azonban még ezen modernebb katonai törvénykezést is sokan tökéletesbíteni kívánták, a katonai büntető eljárást a polgárihoz képest újjáalkotni akarva.

Ezen terv azonban hajótörést szenvedett azon nézetnél fogva, hogy a katonai biróságok hatáskörébe amúgy is tisztán csak a szorosan vett katonai ügyek vannak utalva, a minek megváltoztatása a katonaság hivatása és feladatának szabatos betöltésére való tekintetből sem lehet kivánatos, sem pedig megkoczkáztatható, és mert épen ezen különleges hivatás és feladatnál fogva s egyben azok keretében a polgári jog elvei olyannyira különböznek a katonai jog elveitől, hogy a polgári törvényekbe beavatott egyén a katonai viszonyokat speciell nem ösmerve, a katonai ügyekben s kiválóan a fegyelem kérdésében minden buzgalom mellett is gyakran helyrehozhatlan kárt okozhat a polgári törvényekben helyt fogható humanusabb felfogása és nézeteinek érvényesítésével.

S itt közbevetőleg meg kell érintenem még azt is, hogy a franczia katonaság vajmi kevéssé érzi hiányát és szükségét annak, hogy a katonai igazságszolgáltatásba a polgári elem is befolyjék, mert a franczia katonatisztek az általános polg. büntető jogot komoly tanulmány tárgyává teszik, sőt igen sokan még a jogtudorságot is elnyerik, mely általános képzettségüknél fogva a hadi törvényszékek biráskodása csak a legritkább esetben mondható elfogultnak.

Különben azon körülmény, hogy a polgári elem a katonai büntető jog terén való közreműködésből kirekesztetett, azon szomorú tapasztalatokban találja megfejtését, a melyek a fegyelem és engedelmesség rovására még a forradalom korszakából szereztettek, a midőn a polgári elem a katonai intézményt uralni

és lerombolni akarta, a mennyiben a dandár- és hadtestparancsnokságoknál fennállott törvényszékek törölve és megszüntetve lettek s azok helyett egy három biróból álló polgári törvényszék itélkezett.

Ezen hatóságot aztán kevés idő multán az esküdtszéki intézmény váltotta fel, a mely öt katona és a commune tagjaiból kinevezett négy polgári tagból állott.

Ezen kisérlet azonban az előbbinél még czélszerűtlenebbnek bizonyult, minek következménye az 1796-dik évi törvény visszaállítása volt, a mely azonban szintén csak 1857-ig maradt érvényben.

A katonai igazságszolgáltatást Francziaországban

1. a hadi törvényszékek (conseil de guerre) elsőfokulag,

2. a felülvizsgálati törvényszékek (conseil de revision) másodfokulag, és

3. háború idején a kivételes biróságok (prévotés) gyakorolják.

Az állandó hadtörvényszék, a mely a hadtestparancsnokság által félév tartamára kinevezve, kizárólag altisztek és közkatonák fölött itélkezik, egy ezredes vagy alezredes elnöksége alatt egy zászlóaljparancsnok, két százados, egy főhadnagy, egy hadnagy és egy altisztből áll.

Ha tiszt a vádlott, akkor a hadtörvényszék összeállítása olykép módosul, hogy a birák egyike se legyen alsóbb rangú a vádlottnál.

Háború idején a hadtörvényszék, melynek illetékessége ekkor kizárólag az operáló katonaság és tisztikarra terjed ki, csak öt biróból áll, s ezen szám csak akkor változik, ha a vádlott ezredes vagy ennél is magasabb rangú tiszt, a midőn a birák száma ismét hét.

Mindenik hadtörvényszékhez egy kormánybiztos (comissaire de gouvernement) van beosztva, ki az államügyészi teendőket végzi, továbbá egy előadó (rapporteur) és egy jegyző (greffier).

Úgy a közvádlót, mint az előadót a hadügyminiszter nevezi ki.

A hadtörvényszék illetékessége kiterjed minden egyénre, a ki bármely kötelék vagy foglalatosság révén a hadsereg-

hez tartozik. Minden ily egyén fölött tehát úgy katonai, mint polgári büntett vagy vétség esetén a hadtörvényszék itélkezik.

Ezen szabály alól csak a katonai büntető törvény 273-dik §-ában felsorolt esetek képeznek kivételt, a midőn ugyanis halászati, vadászati, adó- és vámügyekben elkövetett vétségek és büntettekkel szemben a katonai biróság hatásköre megszünik s ezekre nézve a polgári biróságok itélkeznek még a katonák fölött is.

Ugyancsak polgári biróságok hatásköre alá tartozik béke idején a szabadságolt állományú katonaság is bármely vétség és büntettre nézve ép úgy, a mint fentebb előadtam, a tényleges szolgálatban levő katonaság is az 1790-dik évi törvény szerint szintén oda tartozott egész 1792-ig, a midőn háború idejére nézve az 1790. évi törvény változást szenvedett, az 1792-ben hozott újabb törvény azonban ezen intézkedést végleg eltörölte.

Az eljárás úgy béke mint háború idején lényegileg ugyanaz, azon eltéréssel, hogy utóbbi esetben az idézési határidő rövidebb, esetleg a vádlott idézés nélkül állíttatik a hadtörvényszék elé.

A tárgyalások az egész eljárás megsemmisitésének terhe alatt nyilvánosak, azon esetet kivéve, a midőn az erkölcsi kívánalmak zárt ajtók mögötti tárgyalást szabnak elő.

A tárgyalási eljárás csaknem ugyanazonosnak mondható a nálunk érvényben levő polgári büntető eljárással, azon különbség mellett mindazonáltal, hogy vádlott már a tárgyalás kezdetén figyelmeztetve lesz és kifogást tehet a biróság illetékessége ellen, továbbá hogy a vád alá helyezési határozat meghozatala után a vádlott akár polgári, akár katonai védőt szabadon választhat, azzal közlekedhetik, az ügyiratokat betekintheti, azokról másolatokat vehet, s ha vádlott védőválasztási jogával nem él, hivatalból rendeltetik ki részére védő, s végre hogy a bűnösség és büntetés mérvének megállapitására két szavazat ellenében öt szavazat kivántatik meg, ha pedig ez hiányzik, azon vélemény fogadtatik el, mely a büntetés alkalmazása tekintetében a legkedvezőbb.

Az itélet ellen úgy a közvádló, mint az elitélt csakis semmiségi panaszszal élhetnek.

A felülvizsgáló törvényszék azonban az ügy érdemében nem határoz, s csak megsemmisítési jogkörrel bir, ha az elsőfokú biróság illetéktelen volt, vagy az előírt alakszerűségeket be nem tartotta, ha továbbá nem a törvényben előírt büntetés alkalmaztatott, vagy ha törvényben megjelölt eseteken kívül büntetés mondatott ki; mindamellett határozathozatal előtt a védőt még egyszer meghallgatja.

Az itélet végrehajtását — halál esetét kivéve — késleltetni nem lehet ugyan, a büntetés felének kiállása után azonban a fogságban lévő elitéltnek az intézeti igazgató javaslatára megkegyelmezhető.

Háború idején külön biróságok, úgynevezett prévotés-ek működnek, és pedig mint egyes birák.

Itéleteik végérvényesek, nem felebbezhetők, tehát nyomban végrehajtandók.

Illetékességük kiterjed úgy a franczia, mint az ellenséges területen működő egyénekre, a hadsereget kisérő személyekre, a szolgákra, markotányosokra, kereskedők, mosónők stb.-re.

Ugyancsak ők itélnek a hadi foglyok fölött is, ha ezek a tiszti rangon alól állanak, valamint szintén az ő feladatukat képezi úgy az ország, mint az elfoglalt területek lakosságát a háborús időben felmerülő rablások és fosztogatásoktól megóvni.

A franczia hadseregnél fennálló becsületbiróságok ösmertetését, mint jelen értekezletem keretén kívül esőt, e helyt mellőzöm.

* * *

S ezzel a bajor katonai büntető jog ismertetésére térek át.

Midőn Bajorország 1806-ban királysággá lett avatva, katonai büntető törvénykönyve a codex criminalis carolinan alapult, a melyet a választó fejedelmek is elfogadtak volt Churpfalzische Kriegsartikel czím alatt, a mely ott 1779-ben lett kihirdetve.

A Carolina 1813-ban lett hatályon kívül helyezve királyi

rendelettel, s ezzel egyben a katonaság a polgári büntető biróságok hatáskörének vettetett alá.

Ugyanakkor szintén királyi rendelettel bizottság küldetett ki a katonai büntető törvénykönyv és eljárás reformálása czéljából javaslat kidolgozására.

A két javaslat 1816- s illetve 1817-ben lett bemutatva a kormánynak, mely külön szakbizottságot küldött ki a két javaslat megvizsgálására.

Ezen bizottság még az évben befejezte munkálatait, a nélkül azonban, hogy munkálata elfogadtatott volna, minélfogva az addigi törvény rendeletileg módosittatott, s ez érvényben tartatott egész 1856-ig, a midőn új törvény alkottatott a szóbeliség és nyilvánosság behozatalával.

Ezen törvény értelmében csakis a vétségek (Vergehensfälle) bocsáttattak egy nagyobb hadbizottság (grössere Kriegscommission) itélkezése alá, a bűntettek fölötti itélkezés azonban a hadtörvényszékek illetékességébe utaltatott; ha pedig tisztek ügyei jöttek elbirálás alá, ez esetben azokra az illetékességi jog csakis a hadtörvényszékeket illette meg, honnan felülvizsgálat végett a tábornok-hadbirósághoz tétettek át.

Egy 1848-ban hozott törvény aztán a polgári büntető biróságoknál az esküdtszéki intézményt hozván be, ezt a bajor képviselőháznak egy tekintélyes része a katonai biróságoknál is életbeléptetni kívánta.

A mozgalom ez irányban 1863-ban új irányt vett, a menynyiben az czéloztatott, hogy a katonáknak a polgári büntető törvénybe ütköző cselekményei szintén a polgári büntető biróság által itéltessenek el. Ezen czélzat a kormány részéről nem talált ugyan visszhangra, maga a mozgalom azonban egy új katonai büntető törvénykönyv alapját vetette meg a polgári büntető törvénykönyvvel való összhangba hozatallal.

Az új törvénykönyv javaslata 1869. év elején terjesztetett a bajor országgyűlés elé, a mely azt elvben el is fogadta, s ez volt a ma is érvényben levő bajor katonai büntető törvénykönyv szülője, a mely 1869 ápril 29-én lépett életbe, majd ezt a német egység megvalósulása után az 1872. évi áprilisi és szeptemberi törvények követték.

Ezen három törvény intézkedései szerint a katonai biróságok hatásköre a hadsereg minden egyes tagjára kiterjed úgy vétség, mint bűntett esetén, kivéve a katonai hivatalnokokat, kik béke idején a polgári törvények illetékessége alatt hagyattak meg.

A biróság szervezetét s az eljárást illetőleg, a melyet Pap Kálmán m. kir. honvéd őrnagy-hadbiró kiváló szakismerettel terjedelmesen ír le, csupán azt kivánom megemlíteni, mint modernebb és jellemző vonást, hogy bizonyos esetekben még a katonai személyek fölött is — ha ugyanazon időben a vádlottat közönséges bűntett és katonai vétség terheli — az eljárásra a polgári biróság illetékes, valamint az esetben is, a midőn oly katonai személyek bűnrészesek, a kiknek egyike polgári, másika pedig katonai biróságok illetékessége alatt áll, ha a katonai hatóság a saját illetékességéről lemond.

Az itélkező biróságot esküdtszékek alkotják, vádlott védőt választhat, bűntett esetében hivatalból rendelendő ki a védő, a ki közönséges bűntetteknél csak jogtudós, katonaiaknál pedig tiszt vagy katonai hivatalnok is lehet. Szóval úgy az alsó, mint a felső katonai biróságok eljárásában a védelemre kellő súly van fektetve, s a védő polgári egyén is lehet.

* * *

Az olasz katonai büntető törvénykönyv, mint maga az olasz egység is, az újabb kor alkotása lévén, magán hordja ezen kor reformtörekvéseinek bélyegét.

Az előbbi apró olasz államocskák mindenike külön katonai büntető törvénynyel birt.

Említésre méltóbb ezek közül a sardiniai törvény, mely állítólag a tizenötödik századból ered, a midőn a savoyai maresallok «i Marescialli di Savoia» igazságszolgáltatási hatásköre nem csupán a katonák bűncselekményeire, de azok polgári ügyeire is kiterjedt.

Ezen igazságszolgáltatásban később egyes főbb katonai

egyéniségek is segédkeztek a maresalloknak, s igy alakultak aztán a hadtörvényszékek (consigli di guerras).

A marsalok hatásköre 1562-ben a tábornok-hadbiróra (auditore generale della milizia e genti da guerra) lett átruházva, 1582-ben pedig ugyanazon hatáskör a vidéken elszórt csapatokra nézve a tábornok-hadbiró helyetteseire szállt át, kik ez időtől kezdve egyszerűen auditoroknak neveztettek.

Ezek feladata volt a vizsgálat megejtése, jelentéstétel a hadtörvényszékhez, vagyis az ügy előterjesztése, a szavazatok összeszedése s az itélet megszerkesztése, melyre nézve a tábornok-hadbiró döntött.

Később az itélkezési jog átszállott ezen auditorokra kisebb ügyekben, de az itéletek maguk a tábornok-hadbirósághoz megfelebbezhetőkké váltak.

1822-ben lépett életbe az úgynevezett «editto penale militare» katonai büntető törvénykönyv, mely a katonai bűntetteket és vétségeket vegyes törvényszéknek vetette alá.

Rövid tizennyolcz évi időköz után aztán ezt Károly Albert király uralma alatt 1840-ben a «codice penale militare per gli stati di Sardegna» követte, mely a jelenlegi katonai büntető törvények legkitünőbbike, s a melyről maga Damianitsch is dicséröleg emlékezik meg.

Ez képezi alapját a ma érvényben levő olasz katonai büntető törvénynek is.

Ezen törvény alapeszméjét képezte az előbbi törvény elveit csakis azon irány és terjedelemben tartani meg, a melyben és a mennyiben ez a kor kívánalmaival összeegyeztethető.

Ezen törvényt 1859 októberben a büntető eljárást módosító újabb törvény követte, mely a territorialis állandó hadtörvényszékeket honositotta meg és szervezte, a vizsgálatok vezetésével erre hivatott vizsgálóbirákat bizott meg, a tábornok-hadbiróságoknál pedig az «avvocato generale» és «avvocato fiscali militari» intézményét hozta be oly szerep- és hatáskörrel, mint az államügyészeké.

E törvény csekély módosítással Victor Emanuel 1861. évi trónra lépteig s illetve Velencze 1866-diki elvételéig érvényben maradt.

A további reformálás szüksége mindinkább előtérbe lépett.

a mi aztán az 1869 november 28-dikán életbe léptetett «codice penale per l'esercito del regno d'Italia» czímű törvénynyel csakhamar be is következett, a mely mai napig is érvényben van s úgy háború, mint béke idejére egyöntetű intézkedéseket tartalmaz.

Pap Kálmán őrnagy-hadbiró úr ezen törvény rendelkezéseit is bő részletezéssel ösmertetvén, lentebb kifejtendő oknál fogva csupán annak kiválóbb mozzanatait vélem e helyt szükségesnek röviden említésbe hozni.

Szembeötlő ugyanis, hogy valamint a bajor törvénynél, ép úgy, de sőt az olasz törvény értelmében a polgári igazságszolgáltatás részére még nagyobb beavatkozási s illetve itélkezési jog biztosíttatik, a mennyiben a katonai büntető biróság részére csupán a szorosan vett katonai bűncselekmények fölötti itélkezés joga lett fentartva.

Tény másrészt, hogy a katonák még a tényleges szolgálat eltelte után is a katonai biróságok által itéltetnek el; de csak azon esetben, ha a bűncselekmények a katonai rend ellen irányulvák és még a tényleges szolgálat alatt követtettek el; viszont más közönséges bűncselekmények (csalás, lopás, sikkasztás stb.) fölött még a katonaság ellenében is a katonai büntető biróság csak az esetben bir illetékességgel, ha maga ezen bűncselekmény valakinek katonai állására, katonai tárgyakra vagy a katonai szolgálatra vonatkozik.

Minden egyéb esetben, kivéve az egyidejüleges katonai és polgári bűncselekmény esetét, melyre nézve a polgári törvény legfeljebb egy évi fogságot, a katonai meg öt évi börtönt rendel legalább, a polgári biróság itél.

A vádat katonai ügyész, a védelmet pedig a vádlott által választott védő vezeti, kit az eljárás folyamán s még a felsőbb törvényszéknél is semmisség terhe alatt az utolsó szó illet meg.

Az itélet ellen, ép úgy mint a bajor eljárásban, csakis semmiségi panasznak van helye.

A katonai és polgári biróság közötti összeütközés esetén a polgári biróság illetékes.

A tárgyalás szóbeli és nyilvános. Egyik kimagasló és jellemző alapvonása az olasz katonai büntető igazságszolgáltatás-

nak az is, hogy a Rómában székelő katonai legfőbb büntető biróság birái között öt polgári biró is ülés- és szavazati joggal bir, a mit a jogszolgáltatás biztonsága szempontjából nagyon is méltányolnunk kell.

* * *

Oroszországban úgy a katonai, mint a polgári büntető biróságok egész Nikolájevics Alexis czár idejéig közösek voltak. Csak Nagy Péter czár alatt különíttettek el egymástól a német és svéd minta szerint, bár ezen országok katonai büntető törvényei mögött messze maradt még azután is az orosz katonai büntető igazságszolgáltatás.

Ezen időleges állapot I. Miklós czár uralkodásáig folytatódott, a ki a katonai büntető codex megalkotását és a katonai büntető biróságok szervesebb átalakítását rendelte el, életbeléptetvén aztán a hadtestek, hadosztályok és ezredek törvényszékeit, a melyeknek itéletei nem voltak feltétlenül felebbezhetők, mert az át- és felülvizsgálat végrehajtás előtt a katonai főparancsnokok és tábornoki hadbiróság feladatához tartozott.

A katonai szabályzatok és rendeletek újabb revisiója 1859-ben ismét elrendeltetvén, ezen munkálat 1869-ig tartott, a midőn az befejeztetvén, életbeléptetett. A munkálat két főrészre oszlott fel, s névleg a katonai büntető törvény és eljárásra, és a fegyelmi szabályzatra.

1879-ben a büntető eljárás újra módositva lett, s ez maradt érvényben az 1883. és 1884. évben kelt határozmányokkal kiegészítve még a mai napig is.

A katonai büntető jog főbb elvei és az eljárás lényegesebb momentumai a következők:

A katonaság a katonai büntető biróság hatásköre alá csak tényleges szolgálati ideje alatt tartozik akár katonai, akár pedig közönséges bűntények miatt, kivéve a rendőri kihágásokat.

Ugyancsak a katonák a katonai bűncselekmény jellegével nem biró sajtóvétségek miatt még tényleges szolgálatuk ideje alatt sem tartoznak a katonai törvényszék illetékessége alá.

A tartalékosok, a közigazgatási teendőket végező katonai vagy rendőri személyek, a fegyveres erőhöz tartozó polgári és igazságszolgáltatási tisztviselők csak hivatásszerű kötelmeik teljesítésének elmulasztása vagy a katonai fegyelem megsértése miatt vonhatók katonai büntető törvényszék elé; közönséges bűncselekményekért azonban a polgári biróságok által itélendők el.

A katonai és polgári személyek által a katonai rend ellen közösen elkövetett bűncselekmények a katonai törvényszék által, de a polgári személyre nézve a polgári törvények alkalmazása mellett büntettetnek meg.

Az eljárás szóbeli és nyilvános, erkölcsbe ütköző esetek tárgyalását kivéve, a midőn azonban mégis a vádlott rokonai és hozzátartozói a tárgyaláson jelen lehetnek.

A vádló tisztét katonai egyén tölti be.

Vádlott — de csakis a területi hadtörvényszék előtti védelemre — védőt szabadon választhat *akár a helybeli ügyvédek*, akár pedig a hadtörvényszékhez próbaszolgálatra alkalmazott és a megkivántató képzettséggel biró hadbírójárulnokok közül.

Az ezred-hadtörvényszéknél, melynek büntetési jogköre csak a legénység ügyeire s négy hónapot túl nem haladó ügyekre terjed, külön védő választásának helye nincsen.

A vádat képviselő katonai ügyész mellé jogvégzett, joggyakorlatot teljesített hat járulnok van alkalmazva.

A területi hadtörvényszék elnöke és a vizsgáló birák szintén jogvégzettek.

Nem hagyhatom megemlítetlenül, hogy az orosz katonai büntető törvény és eljárás elsajátítására a szentpétervári egyetemen külön tanszék van rendszeresítve, a minek észszerű példáját más európai államok is méltán követhetnék.

Czélszerűnek, sőt elmulaszthatlannak vélném tehát, ha a nálunk is szóban forgó revisiót is megelőzőleg a katonai büntető jog és eljárás a budapesti és osztrák egyetemeken is tanulmány tárgyává tétetnék s erre külön tanszék állíttatnék fel, s az e tanfolyamon való részvétel a tisztikar s különösen a tényleges szolgálatban tovább is megmaradni kivánó önkényteseknek lehetővé tétetnék, mi által maga a katonai igazságszolgáltatás is nyerne; de ezen kivül ugyanezen tantárgy úgy a budapesti Ludovika-,

mint a bécsújhelyi cs. és kir. katonai akadémiákon is előadandó lenne, a minek azon üdvös hatása mutatkoznék már a közel jövőben, hogy tisztjeink szakképzett birákká és ügyészekké válnának s nem fogadnák el vakon a hadbiráknak sokszor nem épen elfogulatlan és nem minden ellenszenvtől mentes nézetét, s ekként az első fokú itéletek felsőbb fokú megváltoztatásának vagy megsemmisítésének is eleje vétetnék.

Az orosz katonai büntető törvény és eljárásnak még más figyelemre méltó momentumai is vannak, a mit különben mi feltételezni sem mernénk.

A felsőbb katonai biróság ugyanis az alsó fokú itéletet rendszerint a vádlott újabb meghallgatása nélkül birálja felül.

Ha azonban a vádlott a felsőbb biróság előtt személyesen is védekezni kíván, *ez tőle meg nem tagadható, s előadott kérelmére vádlott a felső biróság elé elővezettetik, hol alkalma nyilik védveit újabban és hosszabb megfontolás után okadatoltabban előterjeszteni s azok figyelembe vételét kérni.*

Valóban csodálatos szabadelvű intézmény s még hozzá ép Oroszországban, ha való, a miben kétkedni nem áll jogomban, hogy a törvény ezen rendelkezése alkalmazást is nyer.

Egy másik jelentős mozzanat továbbá a legfelsőbb biróságnak azon joga, hogy elvi kérdésekben irányadóul szolgáló döntvények meghozatalának hatáskörével bir, s a midőn ily eset felmerül, ez a hadügyminiszternek jelentetik be, kinek rendeletére a döntvények a legfelsőbb törvényszék összes tagjainak részvéte és zárt ajtók mellett folytatott kimerítő tanácskozás után hozatnak meg, s egyben a hadügyminiszterhez terjesztetnek be, ki azokat megerősítés végett a czárnak terjeszti elő, s a czári megerősités után ugyancsak teljes tanácsülésben nyilvánosan hirdettetnek ki.

* * *

Fentebb vázoltam néhány vonásban Európának néhány államában a katonai büntető jog terén felmerült reformtörekvéseket s azok eredményét.

Eme eljárásomban kizárólag azon czél lebegett előttem, hogy alkalmat nyujtsak párhuzamba állítani azon államok kato-

nai büntető jogával a mindnyájunk által ösmert osztrák katonai büntető jogot, a melynek a jelen alakbani tarthatlanságáról már az előadottak után s minden további commentálás nélkül, azt hiszem, mindenki meg van győződve.

Az imént elősorolt államok büntető jogának futólagos ösmertetése után nem vélek csalódni, ha constatálom magam is, hogy a fentebb elősorolt és nagy részben nálunk is helyt fogható egyes üdvös intézmények recipiálása elől már ki nem térhetünk s a reformnak tovább késnie már nem is lehet mert csakis ennek bekövetkeztével fog megszünni a bizonytalanság és tapogatózás, de meg a közvélemény felháborodása és gyülölködése is oly esetekkel szemben, a melyeknél a mostani hadbiró tájékozatlanul tépelődik az elavult ósdi szabályzatok chaosában, az itélet pedig túlzottan sujt, vagy érdemetlenül felment.

* * *

Még csak az irányt kívánom főbb vonalaiban megérinteni, a melyben a revisiónak szerény nézetem szerint haladnia kell.

Mindenek előtt megállapitandó lenne:

1-ször hogy az állampolgár fölött, ha az katona is, csupán katonai tényleges szolgálatban léte alatt, vagy még azután is bizonyos időre szintén itélkezési jogkörrel bir-e a katonai törvényszék?

2-szor hogy a katona mint olyan fölött mely esetekben gyakorolhatja azon törvényszék itélkezési jogát?

3-szor katonai jellegű és közönséges bűnténynyel terhelt katonai személy fölött a polgári, vagy pedig a katonai biróság lehet hivatva itélkezni?

4-szer mikor szünik meg a katonai személy fölött a katonai biróság hatásköre? s mikor kezdődik ugyanazon személy fölött a polgári biróságé?

5-ször kikből és hogyan állítandó fel a hadtörvényszék és ennek személyzete?

6-szor a vádhatóságot és védelmet, valamint a birói tisztet kinek és mily előképzettség mellett van joga betölteni?

7-szer vádlott választhat-e szabadon védőt minden esetben?

8-szor nem volna-e czélszerű a katonai büntető biróság egy részét a polgári biróság tagjai sorából is megalakitani?

9-szer a felső biróságok jogköre és szervezete miként volna legüdvösebben szabályozandó?

10-szer a fentebbi pontozatoktól mennyiben lehet vagy kell eltérnünk háborús időben?

De ezeken kivül még sok egyéb más sérelem is orvoslandó lenne.

A katonai büntető jog és eljárás keletkezése és fejlődésére visszatekintve, azt találjuk, hogy a tárgyalások már a régi rómaiaknál is nyilvánosak voltak, s igy is maradtak azok mindaddig, a míg a canonjog sötét befolyása alá nem került a jog ezen ága is, mert ez időtől kezdve e téren is a titkos eljárás honosult meg, mi csak a tizennyolczadik század végén kezdett megszünni, teljesen azonban maig sem szünt meg.

A franczia forradalom teremtette meg újra a nyilvánosságot, a mit a többi államok később szintén visszaállitottak, a mennyiben a jelen század második felében eszközölt reformoknál a nyilvánosság elveit engedték érvényesülni annál is inkább, minthogy számot vetettek a polgári büntető eljárásban is üdvösnek és szükségesnek mutatkozott nyilvánossággal, a mely legbiztosabb és legtermészetesebb ellenőrzője és meggátlója az esetleges visszaéléseknek vagy túlzásnak.

A katonai körök a nyilvánosság behozatala ellen nagyobbára a fegyelem meglazulásával érvelnek, a mit azonban már maga Damianitsch, a kitünő katonai hadbiró is találóan czáfol meg következő szavaival: «Die hie und da laut gewordene Einwendung, dass durch das öffentliche Verfahren die Disciplin leide, ist eine hohle Phrase; denn in dem Heere, wo Vertrauen zu den Vorgesetzten, Vertrauen zu den Kriegsgerichten herrscht, ist die Disciplin nicht gelockert.»

Sőt a nyilvánosság behozatala másrészt még a bűntények számát is megapasztaná s a hadtörvényszékek iránt a közbizalom is fokozódnék.

Sajnos jelenség gyanánt constatálom tehát, hogy a szövetségben álló két nagy hatalom, Ausztria-Magyarország és Poroszország azok, a melyek valóban kishitüen zárkóznak el a katonai büntető igazságszolgáltatás terén a nyilvánosság behozatalától

akkor, a midőn az európai többi államok ezt csaknem kivétel nélkül mind elfogadták.

Hogy nálunk e részben a 60-as években, vagyis a szabadságharczot követő 18 évi időköz alatt mi mozgalom sem indult meg, az akkori helyzetben találja természetes magyarázatát, a későbbi 5—10 év pedig az alkotmány visszaállítása után rohamos egymásutánban beállott egyéb elodázhatlan polgári és közgazdasági szervezkedésnek tudható be.

Hogy azonban a törvényhozás a közel mult évtizedben a katonai büntető igazságszolgáltatás intézményét újjá alkotni elmulasztotta, megbocsáthatlan mulasztást képez.

Németországban már rég sürgetik a revisiót. Talán elég lesz e részben Berner, a híres criminalistának 1869-ben megjelent következő czimű: «Kritik des Entwurfes eines Strafgesetzbuches für den norddeutschen Bund» munkájára utalnom, a melynek elején ekként nyilatkozik: «Dass der Norddeutsche Reichstag mit der eiligen Verallgemeinigung der Preussischen Militairstrafgesetze, die weit mehr als das bürgerliche Strafgesetzbuch einer Reform bedurften, eine moralische Eroberung in Deutschland gemacht hätte, so ist der hierin enthaltene Vorwurf, insofern er sich auf den Militär-Strafprocess bezieht, als unbegründet wohl nicht zurükzuweisen.»

Különben Németországban még jóval a német egység megteremtése előtt Friccius tábornok-hadbiró 1848-ban megjelent munkájában a katonai büntető törvény és eljárást illetőleg a nyilvánosság és szóbeliség elveire alapított javaslatot készített, mely azonban el nem fogadtatott, söt ő maga talán épen ilyetén reformtörekvése iránti tekintetből nyugdijazva is lett.

Utóda, Fleck tábornok, egy más javaslat készítésével bizatott meg.

Jellemző Fleck munkálatára nézve, hogy ő dr. Hilse tanárnak 1868-ban kifejtett theoriáját javaslatában gyakorlatilag szándékozott érvényre juttatni a modernebb büntető jogtudomány azon elveinek felhasználásával, a melyek főkép a francziáknál érvényesültek, a mennyiben a katonai biróság társas jellegű és kizárólag katonai személyekből áll, a védő kivételével.

Hogy ezen szervezet előny-e, vagy sem, egyelőre határozottan meg nem állapitható; mert még mindig kérdéses annak

hosszabb tapasztalatokon nyugvó majdani begyőzése, ha vajjon helyes-e, hogy ezen talán nem is mindenkor elfogulatlan biróság a saját különleges szempontjából itélkezzék az élet, szabadság és becsület, mint legfőbb javak fölött.

Kiválóan emelendő ki a javaslat előnyére az, hogy benne a katonai büntető eljárás — a mennyire ezt a katonai tekintetek lehetővé teszik — a polgári büntető jog elveihez alkalmazkodik.

A bajor katonai büntető jog ezen elveket még teljesebb mérvben terjesztette ki, mert az esküdtszéki intézményt hozta be, a mivel azonban még sem lehetett elegendő biztositékot elérni helyes itéletek meghozatalára. Különben úgy a francziа, mint a bajor törvény a fegyelmi esetekre megtartotta a felsőbirósági intézményt.

A katonai büntető jog reformálásánál szerény nézetem szerint a polgári büntető jog alapelveinek elfogadása mellett a legfőbb figyelem illeti meg a közvetlenség, szóbeliség és nyilvánosság érvényre emelését, valamint a vád és a védelem megfelelő szervezését úgy az alsó, mint a felső biróságoknál is, mert csak közvetlenség és teljesen kifejtett szabad bizonyitás és védelem mellett lehetnek maguk a birák is lelkiösmeretökkel teljesen megnyugtatva a hozott itélet helyessége tekintetében, és mert ezen kellékek képezik legnagyobb garantiáját a teljes jogbiztonságnak.

Az elavult inquisitorius eljárással s a titkolózással minden esetre szakitani kell, valamint a katonai különleges felfogás is lehetőleg összhangba hozandó a polgári felfogással, hazánk törvényei és alkotmányával, a mennyiben a katonai nézet szerint megtorlandónak vélt nem minden cselekmény képez valóban megfenyitendő vétséget vagy bűntettet, és mert a katonai büntető jog sem állhat hazai törvényeinkkel ellentétben.

Viszont végül komoly figyelemre méltatandó volna az is, ha vajjon nem foghatna-e helyt a katonai büntető törvény keretében bizonyos esetekben és némely körülmények között az itélet végrehajtásának feltételes felfüggesztése is a büntetlen előéletűekkel szemben.

Ezek képezik főbb vonásokban és általánosságban azon irányt, a melyben nálunk a katonai büntető törvény és eljárás-

nak reformáltatnia kell, s ha jelen értekezésem rövid keretében a részletekre bővebben ki nem terjeszkedhettem és az akadémikus hosszabb fejtegetésekbe nem bocsátkozhattam, szolgáljon mentségemül az, hogy előbb az alapelvek iránt kell tisztába jönnünk, valamint az, hogy jelen értekezésemmel egyúttal csak a megindult reform-mozgalom iránti érdeklődést kivántam továbbra is biztosítani. *(Éljenzés.)*

A „MAGYAR JOGASZEGYLET" KIADASÁBAN megjelentek és PFEIFFER FERDINAND könyvkereskedésében (IV. Szervita-tér) kaphatók:

Értekezések.

I. 1. **Igazságszolgáltatásunk és közigazgatásunk reformja.** Irta *Dr. Dell'Adami Rezső.*
2. **A franczia ügyvédség.** Irta *Dr. Nagy Dezső.*
3. **Az életbiztosítás lényege és jogi természete.** Irta *Dr. Neumann A.*
4. **A 12 éven alóli életkor és a büntetőjogi beszámítás.** Irta *Beksics G.*
5. **A vasuti jog jelenlegi érvényében.** Irta *Dr. Hérich Károly.*
6. **A magyar örökösödési jog tervezetének vezéreszméje.** Irta *Dr. Teleszky István.*
7. **A közszerzeményi jog.** Irta *Dr. Jancsó György.*
8. **Az ági öröklés fentartása.** Irta *Dr. Herczegh Mihály.*
9. **A magyar polgári törvénykönyv tervezete és a modern jogtudomány.** Irta *Dr. Dell'Adami Rezső.*
10. **Az örökjog alapelvei a magyar polgári törvénykönyv tervezetében.** Az 1882. nov. 11.—deczember 4. ülésekben folytatott vita.
11. **A büntető biróságok szervezete és hatósági köre,** tekintettel a magyar bünvádi eljárás tervezetére. Irta *Dr. Jellinek Arthur.*
12. **A büntető biróságok szervezete és hatósági köre,** tekintettel a magyar bünvádi eljárás tervezetére. Az 1883. márcz. 19—junius 1-ig folytatott vita.

II. 13. **A polgári peres eljárás reformja.** Irta *Dr. Nagy Dezső.*
14. **A polgári peres eljárás reformja.** Irta *Dr. Emmer Kornel.*
15. **A polgári peres eljárás reformja.** Irta *Dr. Plósz Sándor.*
16. **A polgári peres eljárás reformja.** Az 1883. évi november 17-től deczember 1-ig folytatott vita.
17. **A polgári peres eljárás reformja.** Az 1883. deczember 1-től 1884 január 28-ig folytatott vita.
18. **A polgári peres eljárás reformja.** Az 1884. márczius 12-től április 7-ig folytatott vita.
19. **Uj irányok a magánjogban.** Irta *Dr. Schwarz Gusztáv.*
20. **Huszonkét levél az 1842-től 1854-ig terjedő időszakból.** Felolvasta *Dr. Tarnai János.*
21. **Naturalismus a büntetőjogban.** Irta *Dr. Hell Fausztin.*
22. **Telekkönyvi reformok.** Irta *Káplány Géza.*
23. **Magánjogi codificatiónk és régi jogunk.** I. Irta *Dr. Dell'Adami R.*
24. **Nézetek a telekkönyvi reformról.** Irta *Dr. Csillag Gyula.*
25. **Telekkönyvi reformok.** Irta *Dr. Imling Konrád.*
26. **Telekkönyvi reformok.** Az 1885. május 12-ikén tartott vita.
27. **Magánjogi codificatiónk és régi jogunk.** II. Irta *Dr. Dell'Adami R.*

III. 28. **Lachaud védbeszédei.** Irta *Dr. Végh Arthur.*
29. **A törvényhatósági tisztviselők, segéd- és kezelő-személyzet elleni fegyelmi eljárásról.** Irta *Dr. Jellinek Arthur.*
30. **A delictum collectivum és a szokásszerű és üzletszerű bűncselekmények tana.** Irta *Dr. Balogh Jenő.*
31. **Az örökség birtokbavételének főelve a magánjogi törvénytervezetben.** Irta *Galamb István.*
32. **A polgári biróság szervezése.** Irta *Dr. Herczegh Mihály.*
33. **Magánjogi codificatiónk és régi jogunk.** III. Irta *Dr. Dell'Adami R.*

IIII. 34. **A polgári biróságok szervezéséről.** Irta *Tóth Gáspár.*
35. **A référé-rendszer s magyar alkalmazása.** Irta *Dr. Emmer Korn.*
36. **A birói szervezet.** Irta *Dr. Podhorányi Gyula.*
37. **A nemzetközi magánjog haladása.** Irta *Dr. Dell'Adami Rezső.*
38. **Az angol büntető eljárás.** Irta *Dr. Csorba Ferencz.*
39. **Börtönügyi viszonyaink reformjához.** Irta *Dr. Balogh Jenő.*
40. **Fegyházaink betegülési, halálozási és légürtartalmi viszonyai, összehasonlitva a külföldi viszonyokkal.** Irta *Atzél Béla.*
41. **A magyar büntető törvénykönyv büntetési és börtönrendszere.** Irta *Dr. Kelemen Mór.*

Külföldi törvények magyar forditásban.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

